

מנהיג אמיתי

"ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" - "וירא בסבלותם" מהו וירא? שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר: חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט. והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהם... והיה מניח דרגון שלו - טכסיס של מלכות - ומיישב להם סבלותיהם, ועושה כאילו מסייע לפרעה. אמר הקב"ה: אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהם מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך.

של נעלך - מדוע

בפרשה נאמר: "וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל" (פרק ג' פסוק ב'). ובהמשך בפסוק ה' נאמר: "ויאמר אל תקרב הלום, של נעלך ממעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא". במדרש רבה מובא בעניין זה, שכל מקום שהשכינה נגילת, אסור בנעילת הסנדל, כפי שרואים גם ביהושע שנאמר "של נעלך" (יהושע פרק ה' - טו'), וכן הכוהנים שמשו במקדש יחפים ובמדרש רבה בסוף במדבר מובא, שגם הלווים לא נעלו נעליים בנושאם את כלי המשכן. מדוע? בסידור "שער השמים", על הברכה "שעשה לי כל צרכי", מביא השל"ה הקדוש בשם מורו הגדול מהרש"ל הסבר מדוע ברכה זו נאמרת על נעילת הנעליים. הקב"ה ברא את עולמו במספר דרגות. דומם, צומח, חי ומדבר. בראש הסולם עומד האדם המדבר ושולט למעשה על כל הבריאה. נמצא שהכל נמצא תחת רגלי האדם. כשהאדם לוקח עור מהבהמה לעשות מנעלים למדרך כף רגל ממחיש בזה, שהוא המושל והכל תחת ידיו ועל כך מברך שעשה לי כל צרכי. אם כן נעילת הנעליים מראה על כח הממשלה של אדם שהמשילו הקב"ה על כל הבריאה. על פי האמור ביאר בספר "באר יוסף", שאיסור נעילת הסנדל במקום השכינה נמצאת בו הוא מפני, שלפני הקב"ה אין כל שלטון של האדם הכל בטל כלפי הקב"ה ולא שייך לשום בריה בעלות או שלטון, כאשר עומדים לפני ה'.

אמונה ניסית ואמונה שכלית רגשית

בפרשה נאמר "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל, וכי ראה את ענים, ויקדו וישתחו". (פרק ד' - לא') על פסוק זה קשה מהפסוק בהמשך "וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה" (פרק ו' - טו'). צריך להבין, מה התרחש בין הזמן שנאמר "ויאמן העם", לבין הזמן בו נאמר "ולא שמעו אל משה"? נראה להסביר זאת, כך: קיימים שני סוגי אמונה, אמונה ניסית ואמונה שכלית רגשית. אמונה ניסית הנובעת מהתפעלות ניסית אין ערובה שתחזיק מעמד. לכן - "ויאמן העם" אחרי ששמעו עשה את האותות והמופתים, גרמה להתפעלות ואמונה זמנית, ועקב לחץ העבודה לא הספיקו להפנים ולהעמיק את האמונה, כך שהכבדת העבודה והלחץ על ידי פרעה, גרמו לירידה באמונתם והגיעו ל "ולא שמעו אל משה". משום כך התורה מצווה אותנו לא להסתפק באמונה ניסית רגעית, אלא להחדיר את האמונה לעומק ליבנו בשילוב של שכל ורגש, כפי שנאמר "וידעת היום והשבות אל לבבך" (דברים פרק ד' לט').

שמירת הלשון

(על פי חפץ חיים השיעור היומי)

שאלה: בשו"ת יחיה דעת חלק ג' - כ' הובא, שמותר לקרוא בליל שבת לאור החשמל, ואין לגזור שמא ידליק מנורה נוספת. מה דין מנורת חשמל שאפשר להגביר או להחליש את מידת האור שלה, האם מותר גם כן לקרוא בליל שבת לאורה, או שיש לגזור שמא יגביר את מדת האור?

תשובה: נראה שגם במנורת חשמל כזו לא גזרו חכמים שמא יטה, ומותר לקרוא לאורה בליל שבת, כי אין לדמותה לנר שמן או שעווה שבמשך זמן הדלקתם נעשה פחם בראש הפתילה, ומחשיך את האור. ולפיכך גזרו חז"ל שמא יטה, אבל באור החשמל הדולק מערב שבת במידה הסבירה, והאור נשאר יציב ומאיר יפה כמו בשעת ההדלקה, אין מקום לגזור שמא יגביר את מדת האור.

כן כתב כיוצא בזה בהגהות "לחם הפנים" על הקיצור שלחן ערוך סימן פ' אות טז', שמוותר לקרוא לאור מנורת נפט בליל שבת, שלא אסרו חז"ל לקרוא לאור הנר גזירה שמא יטה, אלא כגון נר שמן ופתילה, שדרכו שלאחר שדולק מעט שוב אין הפתילה מאירה כמו בעת ההדלקה, מפני הפחם שנעשה בראש הפתילה, וצריך להטות השמן אל הפתילה כדי שתאיר יפה כמקדם, אבל מנורת נפט שלנו שמשעה שמדליקים אותה נשארת באותו מצב במשך כל הזמן עד סוף ההדלקה, ואין האור מתמעט כלל, אין לגזור בה גזירה שמא יטה, ומותר לקרוא לאורה.

כן מצאנו חילוק כזה בספר "גידולי ציון" חלק ט' - יא' שמה שגזרו חז"ל בתבשיל המונח על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה שמא יחתה בגחלים, זהו משום שדרך הגחלים לדעוך קימעה, ואינן נשארות באותו מצב של חום, אבל בפתילה של נפט שאין לחוש לכך, אין לגזור שמא יחתה ויגביה את הפתילה. וכן הסכים לדבריו בשו"ת "ציץ אליעזר" - ז' - טז'.

יש לצרף לזה מה שכתב מרן הבית יוסף סימן ערה', לפי הר"ף והרא"ש שבנר של נפט שאורו מרובה אין לחוש שמא יטה. אומנם בספר "כף החיים" סימן ערה' - יג', כתב שאין להתיר לקרוא לאור מנורת נפט וכו'. אבל בשו"ת "אני חומה" חלק אורח חיים סימן יט' העיר על דברי ה' "כף החיים" הנ"ל, שהיות ועל פי הרוב מנורת הנפט דולקת יפה, הוי מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן.

המשנה ברורה בביאור הלכה סימן ערה' כתב כי ההיתר לקרא לאור מנורת נפט אינו ברור לחלוטין, מכל מקום יש לסמוך להקל לעניין תלמוד תורה, כדי שלא יתבטל מלימודו, ובפרט אם לומד בבית המדרש וכו'. ולכתחילה טוב שיכתוב מערב שבת על פיסת נייר באותיות גדולות שבת, ולהדביקו במנורה מערב שבת, כדי שיזכור ולא יבוא להטות וכו'. אפשר שגם האחרונים שהחמירו במנורת נפט יודו לגבי מנורת חשמל שאורה רב וצלול, וכל שהכין הדלקת הנר כראוי, אין לחוש שמא יטה. בנוסף על כך יש מקום לומר בנידון שלנו, שהגזירה שמא יגביר את מדת האור, זוהי כעין גזירה שמא יוסיף שמן בנר הדולק, שלא גזרו חז"ל, כי הגברת מדת האור היא הוספה על זרם החשמל הנמצא באותה שעה, והוא כמוסיף מבחוץ עוד שמן להדלקה, שעל ידי כך הוא מגביר את האור. ואין זה דומה לגזירת חז"ל שהיא שמא יטה השמן שבנר עצמו אל הפתילה. וכן כתב כיוצא בזה בשו"ת "אגרות משה" אורח חיים סימן צג' לגבי שהיית תבשיל בתנור גז שלנו.

סיכום: גם במנורות חשמל שאפשר להגביר את מידת האור אין לגזור שמא יטה, ומותר ללמוד לאורם בשבת. ולכתחילה נכון שיכתוב מערב שבת על פתק נייר באותיות גדולות "שבת" ויניחנו סמוך לכפתור החשמל, כדי שאם יבוא להגביר האור, יזכור מיד וימנע מחילול שבת. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים. (עפ"י שו"ת יחיה דעת חלק ו' - כ')

גדולי ישראל

רבי דוב בעריש מייזליש - נולד בשנת ה' - תקנח'. היה עמוד התורה בוורשא, ומגדולי המשיבים בדורו, והתפרסם כשתדלן למען אחיו בוורשא. זכה לפרסום רב בעולם כולו בשעת משפטו שנאסר וקידש שם שמים בהופעתו התמירה. בדבריו הדגיש הרב כי כל פעולותיו נעשו מתוך כוונה כנה של הצלת המיעוט היהודי משפיכות דמים, וכי כרועה דתי הייתה מוטלת עליו החובה לפעול למנוע פרעות ופוגרומים. כשפסקו עליו גלות ליוו אותו המונים בדרכו אל מחוץ לגבולות המדינה. בכל עיר ועיר אליה הגיע יצאה אליו האוכלוסיה להעניק לו כבוד. מחיבוריו: "חידושי מהרד"ם לספר המצוות". נלב"ע בשנת ה' - תרל'.

ראינו בעניין לשון הרע שאסור לדבר בגנותו של אדם לשם תועלת מכלי לדבר איתו על כך תחילה. היוצא מן הכלל הזה הוא כאשר השיחה עם אותו אדם עלולה לחבל בהשגת המטרה הרצויה. אשר לאיסורי רכילות, עשוי היוצא מן הכלל, כלומר שלא לדבר תחילה עם האדם העומדים לדבר עליו רכילות, להיות שכיח יותר מן הכלל, כאשר פלוני כבר גרם נזק לזולתו או עומד להזיק לו, אין להיכנס עמו לשיחה בעניין זה, אם דבר זה יגרור לניזוק קשיים בהגנה על עצמו או בהשגת פיצויים. במצבים אחרים של רכילות, החובה הראשונה היא להוכיח את הנאשם, ורק אחריה מותר יהיה לספר את הרכילות כשמכוונים לתועלת. יתכן שהשיחה עם האדם תבטל את הצורך לספר את הרכילות אודותיו ויפגי את החשדות באשר לכוונותיו האמיתיות.